

conducte', i en el muntanyam d'allà m'expliquen que del Barranc dels *Káyos* en diuen així pels que hi feien «perquè l'aigua anara al barranc». En aquests exemples orogràfics és probable que es tracti ja del *cano* mossàrab si bé en forma mig-catalanitzada o bé adaptada a l'ús del castellà xurro. Sembla que hi hagué algun intent de catalanització integral, i que d'això en un sentit maliciós o obscè, ve el *cany* usat en el *Procés de les Olives*, c. 1500: «canyetes no volen pensant en lo *cany*», 2039. — 10 «Inmediata a esta almenara existe un puente acueducto de seis metros de ancho, conocida en la actualidad esta clase de obra por *galipón*, que sirve para dar paso por encima de la acequia a las aguas de un barranco», en les *Ordenances de la Séquia del Puig*, segons el text traduït, publicat en opuscle, Xàtiva 1951. — 6 «*Caño* = val. *canet* = acequia por debajo de una huerta para regar otra más baja», Monzó Nogués, *ACCV* xx, 1951, 211. — 7 «Como si se tratara de alcantarilla, pero no para llevar aguas sucias, sino para transportar a las basas el agua directamente desde el río y a una temperatura siempre uniforme»; «se ha *bossau* el cano», Ferraz, 37. — 8 El *canet* de la Venta del Quinquiller és un dels més grans de tota la comarca Albufera-Xúquer, i mai no ho vaig sentir en altra forma. És la rodalia on hi ha més coincidència del *cano* o *canet* amb el sistar o distribuïdor. Sembla que, en alguns punts cap a Sueca, se serveixin de tots dos, amb aplicació especial d'un dels dos a aquest cas. Potser algun futur estudi monogràfic podrà posar en clar si té prou versemblança un CANN-ATU-originari, amb pronúncia arabitzada *qannât* (o un plural àrabic *qannât* de CANNA), cosa que ara ens sembla innecessària. — 9 Hi ha *canero*, que hi viu en casa pròpia, a la Séquia del Rei allà on s'encreua amb el riu Magre (1962). No està pas descartat que en aquest cas sigui ja formació mossàrab, un poc adaptada, de *qanâiro* o *-eiro*.

Canó, V. *canya*

CANOÀ, pres del cast. *canoà*, que el rebé de l'arauac de les Antilles. □ 1.ª doc.: Belv. 1803; Lab. 1839.

Veg. DCEC I, 636 (art. *canoà*, i cf. *canalete*). La variant *canot* es prengué del fr. *canot* [1613]; el cast. *canoà* ja figura en el Diari de Colom, el 26-x-1492.

Canoca, V. *canya* *Cànon*, V. *canonge* *Canona*, 50 *canonada*, *canoner*, *canonera*, *canonet*, V. *canya*

CANONGE, del b.ll. CANONĪCUS, per evolució quasi popular d'aquest mot mig-savi, derivat del ll. i gr. *canon* 'regla', primer amb el significat de 'clergue' en general, per tal com havia de viure segons els cànons, més tard especialitzat en el sentit de 'canonge'. □ 1.ª doc.: 1172.

En un document urgellès amb barreja baix-llatina: «bispe et *canonges*, si donen a Ponz de Seró istum

aver suprascriptum, teneant tantum ipso castel tro Ramon de Artesa habeat pagatum istum haver», a. 1172, Miret, *BABL* vi, 394. En un d'enterament català, de c. 1251, que sembla més aviat de Pallars-Ribagorça que de l'Urgellet: «vul que-n façatz semblant al prior --- e que-i honretz en ço que puxats, e tingatz tots los *canonges* en pau aquesta saon d'ara --- trametem letres al prior e al sagrista, e als *canonges* que aquestz dien gran mal d'els en cort, com so fan» (PPujol, *Docs. en Vg. d'Urg.*, 16, lín. 50 i 5f.), «io e corectes les letres que-m enviàs a dir dels *canonges* e de la guarda», en un altre també d'Urgell i de data semblant o poc anterior (ib., 13, lín. 4). En aquests dos potser es tracta de dignitats més o menys inferiors al que hi entenem avui. En Llull sembla tractar-se d'un sentit semblant al modern: «lo bisbe --- anà-se'n a son bisbat; los *canonges* e tot lo capítol e tots los hòmens de la ciutat hagren molt gran goig con hagren cobrat lur bisbe», *Blanq.* (NCl. II, 57.5). Per a l'evolució del concepte en baix llatí, es pot consultar l'exposició i la documentació aplegada per Bast.-Bass., 367-70 i per Du C. (en aquell molt abundosa des de 887).

També el trobem des d'antic en el nostre baix llatí com a mer adjectiu per a 'conforme als cànons eclesiàstics' (898, 900, 977) i com a 'pertanyent a una canònica o als canonges que la formen' [1010ss.]; i *canonica* 'comunitat no monacal de clergues pertanyents a una església' i semblants [molt des de 957] o 'la casa on resideix aqueixa comunitat' (944 i S. XII); d'ací cat. *canonja* [c. al S. XVII, *AlcM*].

DERIV.: *Canongia*: «a honrar Jesu Crist són donades preladies, *canongies*, prebendes; mas ¿qui honra Jesu Crist?», Llull (*Blanq.* II, 57.5); i, disfressat de llatí, ja el 1059: «dono --- Deo et profet(a)e canonic(a)e propter *canonichiam* et locum quem --- habeam», doc. de Bna. (Mas, *Liber Antiq.*).

La paraula primitiva d'on això deriva és *cànon*, la qual ja es troba en el llatí de l'Antiguitat com a 40 *canon*, -*onis*, pres del gr. *κάνων* 'regla, norma', pròpiament 'tija, vareta', i que en baix llatí s'aplica especialment a la 'regla eclesiàstica': «sicut sacris *canonus* docet», «sicut in sanctum *chanonum* resonat» en docs. cat. de 992 i 997; i estàs al 'llibre que conté una col·lecció de regles eclesiàstiques', sovint des de 909 (Bast.-Bass., 362): d'ací com a cat. *cànon* en B. Metge. *Canònic* [Llull: «dret *canònic* --- dret civil ---», *Blanq.* II, 206.1]; *canonical*; *canonicat*. *Canonista* (J. Roig, *Spill*, 3113). *Canonitzar* [-izat 1490 Galba, 50 *Tirant*, Ag. IV, 4]; *canonització*.

Canor, V. *cant* *Canós*, V. *cana* *Canot*, V. *canoà*, *ca*, *canya* *Cansadis*, -*adós*, V. *cansar* *Cansalada*, *cansalader*, *cansaladeria*, V. *carn*

CANSAR, del ll. CAMPSARE 'tombar (un cap) navegant', 'desviar-se (d'un camí)' (el qual prové del gr. *κάμψαι*, aorist de *κάμπτεν* 'plegar', 'doblegar'), probablement passant per la idea de 'cessar (de fer alguna cosa)': des de 'plegar o cessar de fer una cosa' es